

ТВОРЧЫЯ ўЗАЕМАСУВЯЗІ ЛАТГАЛІ І ВІЦЕБСКА: ПАСТАНОЎКІ П'ЕСЫ Я. РАЙНІСА “ВЕТРЫК, ВЕЙ!”

*В.В. Лапацінская
Віцебск, ВДУ імя П.М. Маішэрава*

У 1926 годзе ў Віцебску быў заснаваны Тэатр імя Якуба Коласа, які першапачаткова меў назву другі Беларускі дзяржаўны тэатр, створаны на базе МХАТ. Гэта падзея стала вызначальнай для грамадскага жыцця горада і для наступнага развіцця культурных сувязей. “У першых водзых у друку выказвалася пахвала, захапленне маляўнічасцю і зладжанасцю спектакляў: “Самае каштоўнае ў нашым тэатры – яго нацыянальная самабытнасць... Аб ігры не прыходзіцца спрачацца... Яна ў Белдзяржтэатры – на вышыні” і г.д.” [1, 208].

Пры адкрыцці тэатра прысутнічалі Якуб Колас і Ян Райніс, п'есы абодвух аўтараў потым з поспехам ставіліся на сцэне Коласаўскага тэатра. Мэта нашага даследавання – вызначыць адметнасці п'есаў Яна Райніса “Ветрык, вей!” Віцебскім драматычным тэатрам імя Якуба Коласа і Рыжскім тэатрам Дайлес для раскрыцця характара творчых узаема сувязей Віцебшчыны і Латгалі.

Матэрыял і метады. Аб'ект даследавання – п'еса Я.Райніса “Ветрык, вей!”. Прадмет даследавання – сцэнічнае ўвасабленне даследуемага твора. Метады: культурна-гістарычны, параўнальна-тыпалагічны.

Вынікі і іх абмеркаванне. П'еса “Ветрык, вей!” была напісана Янам Райнісам у 1913 годзе і стала адной з самых прыгожых любоўных гісторый. Назву драматычнаму твору даў радок з латышскай народнай вясельнай песні, якую спявала не адно пакаленне. У казачны і песенны матыў Ян Райніс заключыў вялікую жыццёвую праўду. Старадаўні народны сказ пра дзяўчынку-сіраціну і злую мачаху пісьменнік развіў у драматычную гісторыю пра пакуты і духоўную чысціню народа. Ідэю твора можна абзначыць як думку аб тым, што чалавек тоіць у сабе невычэрпныя духоўныя сілы і таму высакародны і моцны.

Дзеянне п'есы разгортваецца на хутары. Яго гаспадыня жыве з дзвюма дочкамі, Занай і Андай, і пляменніцай, дачкой памерлай сястры, Байбай. У дом гэтай багатай хутаранкі прыязджаюць сваты, бо дзяўчаты славяцца сваёй набожнасцю. Але здараецца нечаканае. Наканаваны Зане падчас змовін хлопец Улдыс загахаўся з першага погляду ў яе стрыечную сястру Байбу і адмаўляецца ад ранейшай нявесты. Сціплая дзяўчына заваявала яго сэрца, але не прымае настойлівага яго жадання стаць жонкай. Зразумеўшы, што не можа на няшчасці іншых пабудаваць шчасце сабе, Байба рашаецца на адчайны ўчынак – утапіцца.

П'еса “Ветрык, вей!” стала адным з твораў латышскага класіка, якія найбольш часта ставяць на сцэне не толькі на яго радзіме, але і за яе межамі. У 1965 годзе яна была пастаўлена на сцэне Віцебскага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа латышскім рэжысёрам Альгертам Кродарсам. Гэта пастаноўка была вызначальнай тым, што стала працягам нацыянальных традыцый тэатра, якія ярка выявіліся ў ранейшых пастаноўках “У пушчах Палесся” Якуба Коласа, “Несцерка” В. Вольскага, “Раскіданае гняздо” Янкі Купалы. “Народна-песенны, паэтычны дух, яркія страсці, драматычны лёс маладых герояў, якія шукаюць сваё шчасце, увесь лад п'есы класіка латышскай літаратуры Яна Райніса былі блізкай духу твораў Янкі Купалы і Якуба Коласа, беларускага нацыянальнага тэатра. Твор “Ветрык, вей!” на сцэне коласаўцаў быў сапраўды народным, што ў вялікай ступені залежала і ад пастаноўчыка – латышскага рэжысёра А.Кродарса. Ён не ставіў задачу здзівіць беларускіх глядачоў фальклорна-этнаграфічнымі фарбамі, а

ўсю ўвагу засяродзіў на выяўленні народнага духу праз характары герояў, і перш за ўсё праз трагічны лёс маладых закаханых – Барбары і Улдыса” [1, 464].

Роллю Улдыса на сцэне Коласаўскага тэатра выканаў В.Анісенка. Смелым, прыгожым, гарэзлівым, незалежным і нястрыманым з’яўляецца на сцэне малады рыбак, які прыплыў з другога берага Даўгавы сватацца да Заны. На мукамольні Улдас убачыў Байбу, дзяўчына адразу заваявала сэрца жаніха сястры. “Цяпер ужо ў ім выяўляецца не грубая сіла, з дапамогай якой, напэўна ён бяздумна і лёгка не раз дамагаўся “ўзаемнасці”, а гарачы парыў сэрца, гатовага на ўсё дзеля той адзінай, якую ён пакахаў па-сапраўднаму” [1, 464–465]. Але дзяўчына не верыць хлопцу. Роллю Барбы ў віцебскай пастаноўцы Кродарса ваконвала актрыса С.Некіпелава. Яе гераіня прадстае перад глядачом не ціхай і пакорлівай лёсу сірацінай, а глыбокім, з тонкай душэўнай арганізацыяй чалавекам. Барба таксама кахае Улдыса, хоць напачатку і не верыць яму. “Барацьба гераіні за сваё месца ў жыцці з тымі, хто перашкаджаў яе шчасцю, была вельмі няроўнай, і Барбара канчае жыццё самагубствам. Фінал спектакля быў узвышана-трагічны. Чуўся ўрачыста-жалобны хор. Улдас пшчотна абдымаў мёртвую Барбару, паднімаў яе і нёс на руках як найдаражэйшую ношу, як свой лёс” [1, 465].

У 1998 годзе ў Рыжскім тэатры Дайлес рэжысёр Альгерт Кродерс зноў паставіў “Ветрык, вей!” Яна Райніса. Гэта пастаноўка ад віцебскай ідэйна адрознівалася. Рэжысёр змяніў свой падыход да п’есы класіка, ён падпарадкаваў усе ўчынкі дзеючых персанажаў першабытнаму сэксуальнаму парыву і напрузе, такім чынам ператварыўшы спектакль у свайго роду старажытны міфічны рытуал, пачуцёвую феэрыю. У пастаноўцы ўпершыню ў гісторыі гэтай п’есы на сцэне была спроба раскрыць вобразы Райніса праз тлумачэнне сімвалічных сцэн: зняцце хусткі Байбы, а потым і вянка. Гэты рытуал у міфалогіі трактуецца так: зняць вянок – азначае аддаць некранутасць. Атрымліваецца, Улдас завалодаў ёю ў плоцкім плане. У тэксце Яна Райніса мы не знаходзім супярэчання такому рэжысёрскаму рашэнню. Калі Улдас ужо ўзяў вянок Байбы і яна, усвядоміўшы, як гэта жаніцьба будзе ўспрынятая яе блізкімі, кажа яму, што ўсё ж такі да яго не пойдзе, ён ёй адказвае, што, маўляў, ідзеш ты да мяне ці не, але я цябе ўжо ўзяў. І шэраг іншых красамоўных выказванняў і самой Байбы: як вецер зламаў маю елку, так ты разарваў маё цела.

Спектакль выклікаў скандал, але тым не менш быў прызнаны лепшым твора на латвійскіх сцэнах 1998 года.

Параўнальны аналіз дзвюх пастановак дае яскравае сведчанне таму, што тэатр і драматычнае мастацтва вельмі апэратыўна і яскрава рэагуюць на змены часу і маральных арыенціраў у грамадстве. Так, у сярэдзіне ХХ стагоддзя, у савецкай ідэалагічнай трактоўцы, гераіня Райніса – узвышаная асоба, якая змагаецца не толькі са сваімі пачуццямі, але і з сацыяльнымі абставінамі. Байба – сірата, бяздольная, а таму не можа быць шчаслівай. Больш таго, не дае гэтага і пачуццё віны перад сястрою Занай, якая пакрыўджаная і зганьбаваная ўчынкам Улдыса вырашае пакончыць жыццё самагубствам. У канцы ж ХХ стагоддзя, латышскі рэжысёр здолеў раскрыць іншы, міфалагічна-пачуццёвы, змест вобразаў і праблем п’есы “Ветрык, вей!” класіка латышскай літаратуры Яна Райніса.

Заклучэнне. Такім чынам, супастаўляльны аналіз пастановак п’есы Я.Райніса “Ветрык, вей!” Віцебскім акадэмічным драматычным тэатрам імя Якуба Коласа і Рыжскім тэатрам Дайлес дазваляе сцвярджаць агульнасць культурных вектараў і наяўнасць культурных узаемасувязей Беларусі і Латвіі.

Спіс літаратуры

1. Няфёд, У.І. Гісторыя беларускага тэатра: Вучэб. дапаможнік для тэатр.-маст. ін-та. / У.І. Няфёд. – Мн.: Выш. шк., 1982. – 543 с.